

U POVODU JEDNOGLASNOG STAVA IMAMA S PODRUČJA TRAVNIKA DA MUALLIM „NE NUDI SADRŽAJE OD PRAKTIČNE KORISTI ZA IMAME“

OD SIMPTOMA DO DIJAGNOZE

Dževad Hodžić

Ima neko vrijeme kako razmišljamo da na stranicama *Muallima* pokrenemo rubriku *Muallimov forum* u kojoj bismo praktično nastavili s onim što je pod sličnim nazivom prošle godine započeto, doduše samo s jednim organiziranim i održanim susretom, u atriju Fakulteta islamskih nauka, a u organizaciji Udruženja ilmije.

Osnovna svrha *Muallimovog foruma* bila bi ista ili slična onoj koju je imao spomenuti forum: otvarati i raspravljati ona pitanja koja su u vezi sa radom i djelovanjem organa i institucija Islamske zajednice unutar kojih bismo izoštravali naš samokritički odnos i kulturu dijaloga i kroz koja bismo tragali za prostorom u kojem bismo se intelektualno i etički, teorijski i praktično kretali prema odgovorima na ta pitanja.

S *Muallimovim forumom* promijenio bi se samo medij. Sve drugo bi u osnovi ostalo isto. Rasprava bi se odvijala u tri koncentrična kruga. U prvom krugu, za određena pitanja i teme Redakcija *Muallima* bi *pronalezila* dva uvodničara. Njihove uvodne poglede o određenom pitanju dostavljali bismo još četverici autora koji bi se, u drugom krugu, a s obzirom na polazna stajališta iz uvodnih priloga (dvojice uvodničara) uključivali u raspravu sa svojim prilozima. Ovih šest priloga, dva uvodna i četiri diskusije, objavljaljivali bismo u istom broju u rubrici *Muallimov forum*, a u narednom broju *Muallima*, u trećem krugu, objavljaljivali bismo relevantne priloge, poglede, diskusije, pitanja i odgovore i svih drugih zainteresiranih čitalaca *Muallima*, kao i ponovna *javljanja za riječ* uvodničara i sudionika rasprave.

Šta bi mogla biti prva tema na *Muallimovom forumu*, tema s kojom bismo trebali započeti ovaj, za naše prilike, vrlo zahtjevan projekt? To nismo mogli jednostavno odlučiti, sve dok nismo u Redakciju *Muallima* nedavno nije stigao dopis sa sjednice Odbora Udruženja ilmije IZ-e u Travniku u kojem se Redakciju *Muallima* obavještava kako je, na seminaru imama održanom 10. januara 2008. godine, u prostorijama Medžlisa IZ-e Travnik, donesena odluka da im se prestane dostavljati *Muallim*, jer „navedeni časopis ne nudi sadržaje od praktične koristi za imame“. A onda smo odlučili.

Tema prvog *Muallimovog foruma* glasi: Šta su to obrazovni, naučni/alimski sadržaji od praktične koristi za naše imame?

Odmah da kažemo, i prije spomenutog dopisa iz Travnika do nas u Redakciji *Muallima*, na različite načine, ali sa sličnom argumentacijom, stizale su primjedbe većeg broja imama na sadržaj, uređivačku koncepciju i tekstove koje *Muallim* objavljuje. Iako u različitim formulacijama, ove primjedbe svodile su se na to da su tekstovi koje *Muallim* objavljuje *preteški* najvećem broju imama, da se mnogim temama bave na apstratno-teorijski način, odnosno da se ne bave onim temama koje su imamima potrebne u imamskom radu i djelovanju u džematima i pogotovu da se tim temama ne bave na način na koji bi ih imami mogli kao gotove sadržaje proslijediti svojim džematlijama. Stav imama iz Travnika da *Muallim* ne objavljuje tekstove od praktične koristi za imame i da im se zbog toga dalje ne dostavlja *Muallim* samo je najdrastičniji povod za prvu temu *Muallimovog foruma*.

To, dalje, znači, i gotovo se podrazumijeva, da pismo imama iz Travnika, kao i naša formulacija teme za prvi *Muallimov forum* predstavljaju ozbiljno, pitanje. Ono ima više svojih vidova koje bismo morali odgovorno, kritički i samokritički uključiti u raspravu. Evo nekih. Čega je simptom spomenuti stav imama, ne samo iz Travnika, ali iz Travnika jednoglasni stav, da u *Muallimu* nema tekstova od praktične koristi za imame? Kakav je obrazovni profil naših imama? Šta naši imami čitaju, koje sadržaje, koju literaturu? Ako to nisu *Muallimovi* autori, koje autore čitaju naši imami? U čemu se sastoji imamski poziv ako naši imami za njegovo kompetentno izvršavanje nemaju potrebe za *Muallimovim* autorima i tekstovima? Kakva je koncepcija imamskog poziva u studijskom programu na Fakultetu islamskih nauka i koliku vjerodostojnost taj studij ima ako značajan broj nastavnika ovog fakulteta objavljuje u *Muallimu* tekstove koje naši imami ne žele čitati? Šta su to časopisni, naučni, intelektualni, duhovni, alimski sadržaji koji su od praktične koristi za imame? Kako mi razumijevamo i određujemo imamski poziv danas? Kao tradicionalnu formu vjersko-uslužne djelatnosti ili kao vjersko, duhovno, odgojno-obrazovno, socijalno-karitativno, intelektualno-etičko predvodničko djelovanje u našoj Zajednici i u našim lokalnim zajednicama koje se ne nalaze u prošlosti nego u znanstvenotehnološkoj, pluralnoj, tranzicijskoj i globalnoj stvranosti naše savremenosti, zaoštreno opterećene društvenim, političkim, ekonomskim, ekološkim, moralnim i drugim šizofrenijama, katastrofama, opasnostima, sukobima i napetostima? Konačno, kako mi razumijevamo islam i kako mi razumijevamo (povijesni) svijet u kojem živimo? Je li njihovo razumijevanje međusobno uvjetovano?

To su samo neka pitanja koja implicira stav imama iz Travnika, a koja bi trebala bosti oči svima koji ih drže otvorenima pred stanjem u kojem se nalazimo i kao Zajednica, i kao narod i kao društvo, stanjem koje porazno na svim stranama obilježava isti slogan: kao što imami ne moraju čitati *Muallim* (kao, sljedstveno tome, ni druge naše časopise i značajan broj knjiga), tako poduzetnici ne moraju biti ekonomski obrazovani, političari ne moraju raditi na zajedničkom dobru, intelektualci ne moraju biti odgovorni. Svugdje je na djelu plitkost, brzina, spektakl, banalizacija, praznina, omamljenost, rutina, ravnodušnost.

Mnogo je pitanja s kojima se moramo odvažiti suočiti kao sa simptomima, – dakle, ne na koja – nego u kojima moramo pronaći odgovore. To zahtijeva da i naše islamsko mišljenje danas, naša prva islamska nauka mora biti *dijagnostika*. Možda u mnogo doslovnijem smislu od onog u kojem jedan od najznačajnijih savremenih mislilaca svoju filozofsku misao razumije kao *dija-gnosu* individualno i kolektivno djelujućih posljedica bolesti, *ressentimenta* savremenog svijeta u cjelini.

IMAMSKO I AKADEMSKO TUMAČENJE ISLAMA

Nedžad GRABUS

Koncept islamskoga učenja odavno je postao talac povijesnih, tradicionalističkih i ideoloških nataloženih paučina u administrativnim i obrazovnim institucijama širom svijeta. Postoji li uopće naše razumijevanje ili barem traganje za obrascem koji će pomoći u artikuliranju i dati nove impulse u tumačenju svekolikog islamskog učenja? Naše razumijevanje i teorijsko elaboriranje islama često je u potpunoj suprotnosti s teorijskim i praktičnim izazovima savremenog čovjeka. Uz to, prepoznatljivo islamsko učenje koje su razvijali alimi okupljeni oko rahmetli Džemaluddina Čauševića u prvoj polovini 20. stoljeća, a u drugoj polovini krug alima čiji je rodonadželnik bio rahmetli Husein Đozo, ozbiljno je ugroženo i u opasnosti je da doživi pravu eroziju u novom bosanskom kontekstu nakon raspada totalitarnog jednopartijskog sistema, agresije na Bosnu i Hercegovinu i izazova pluralizma.

Izrazito je složen problem našega razumijevanja i življenja islama u evropskom, posebno u bosanskom govornom području. Postoje unutrašnji i vanjski faktori koji utiču na to. Nakon decenije pritisaka i svođenja islamskog učenja samo na tradicionalnu formu religije, najveći broj mladića zainteresiranih za studij islama svoje poglede usmjerio je ka Arapskom svijetu. Mnogi su smatrali da su islamsko učenje i obrazovni sistemi u tim zemljama napredniji i cjelovitiji od bosanskog islamskog obrazovnog sistema. Institucija Islamske zajednice bila je anemična u tom procesu i *nijemo* posmatrala šta se događa. Suočena s novim izazovom, niti je mogla uticati na tokove, niti je davala svoje sugestije. Pojedinci zaposleni u Islamskoj zajednici pomagali su da na studije, na islamska učilišta, odlaze i mladići koji su završavali zanate. To će u bitnome odrediti današnji populistički

pogled na religiju. To je uticalo i na devalvaciju i često potpuno degradiranje tradicionalnog obrazovnog sistema Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Sugerirali su nam i masovno dijelili savjete koja *iskrivljena* shvatnja moramo ispravljati. Osim toga, novci namijenjeni za humanitarnu pomoć upotrijebljeni su za masovno štampanje trećerazredne literature, koja će bitno uticati na formiranje slike o islamu unutar *povratničke* populacije muslimana, pogotovo onih dijelova koji nisu imali jasan religijski identitet u jugoslavenskom periodu.

U Bosnu i Hercegovinu uvezeno je učenje sa više od trideset islamskih učilišta koja često imaju isključivo mezhebocentrični pogled na islam. Taj ideološki i konceptualni sukob prenio sa na relativno mirno islamsko područje u BiH. Naime, islam je u BiH, za razliku od drugih zemalja, sve do devedesetih godina 20. stoljeća bio izrazito monolitan. Danas, sigurno, više nije. Postoje i ideološki i konceptualni obrasci koji su doskoro bili nepoznati našem tumačenju i iskustvu islama. Nažalost, gotovo potpuno je zanearena i potisnuta naša evropska komponenta identiteta po kojoj smo bili prepoznatljiviji i među našim muslimanskim prijateljima u svijetu. Stoga je pitanje koje obrasce u svome studiju nude naše visokoškolske ustanove? Je li studij islama kompatibilan u Sarajevu, Bihaću i Zenici? Kontrolira li Islamska zajednica na podjednak način obrazovne sadržaje u tim ustanovama? Imaju li odgovorne osobe u Islamskoj zajednici uvida u distribuciju literature u džamijama? Kome imami podnose izvještaje o svome javnom tumačenju i poučavanju islama? Do koje mjere su zaposlenici u Islamskoj zajednici odgovorni čuvati poslovni integritet institucije u kojoj su zaposleni?

Potrebno bi bilo pronaći *mjeru* između akademskog sadržaja koji moraju usvojiti

svi studenti i onoga čime će se nužno baviti u džematima kao imami. Islam je u našem kontekstu primarno religija koju muslimani žive dobrovoljno i po vlastitom izboru. Postoji ogroman raskorak između teorijski postavljenih koncepata i mogućnosti praktične i realne primjene tih postavki na terenu. U tom procesu često uopće ne postoji *znanstveno* praćenje onoga što se događa na terenu. Akademsko proučavanje islama u našem slučaju gotovo je u pravilu zatvoreno u *kabinetske* i *bibliotečke* okvire. Savremeni kontekst islama u BiH zanima mnoge znanstvene istraživače iz cijeloga svijeta. Imami se, s druge strane, susreću sa živim insanima, njihovima potrebama i traganjem za rješenjima koja su utemeljena na islamskom učenju. Stoga, u ovom procesu ne treba gledati samo na ideološke razlike koje su iznjedrile institucije u BiH, ili koje su nastale kao posljedica našega nesnalaženja u demokratskom pluralnom ambijentu, nego i kao potrebu uspostavljanja stalne komunikacije i saradnje između alima na visokoobrazovnim institucijama i imama koji pokušavaju ideje koje isijavaju sa tih institucija praktično primijeniti u džematima. Nažalost, potiskuju se iz našega pamćenja ideje i alimi o kojima se govorilo i pisalo u dvadesetom stoljeću u najčitanijim glasilima Islamske zajednice i općenito u literaturi islamkog sadržaja. Previše se naglašavaju dnevno-politički pogledi na islam. Producira se posebna vrsta bosansko-muslimanskog *simulakruma*.

U svome djelovanju najšešće se susrećemo samo sa mehaničkim i pukim tehničkim učenjem i interpretiranjem islama. Previše se insistira samo na memoriranju pravila, koja su često mrtvo slovo na papiru. Kakav je islamski životni ideal? Zašto džematlije, naš auditorij i recipijenti nemaju želju saznati više o onome što ih učimo? Zašto su parole, jednostavne i površne poruke, populistički vazovi i podilaženje masama postali hit među vjerničkom populacijom? Je li bilo ranije drukčije ili mi imamo iluzije o prošlim vremenima i ranijim generacijama muslimana?

Imamski posao je častan. Ali, to ne znači da smo mi potpuno svjesni uloge koju imamo.

Ko su uopće autoriteti imamima? Jesu li to profesori sa FIN-a, PIF-a ili medresa ili su to tradicionalni autoritativni centri u tarikatima, ili su novi autoriteti oni koji praktično realiziraju paralelno vjerske poslove kroz nevladine organizacije i imaju snažan uticaj na značajan broj imama u BiH? Koja literatura utiče na konceptualni pogled imamima? Je li to literatura koju produciraju zvanične institucije Islamske zajednice, ili alternativna literatura koja nastaje ili kao posljedica inertnosti organa Islamske zajednice, ili kao potreba za do sada nepoznatim srednjovjekovnim sadržajem, ili kao nametanje od centara moći koji žele promijeniti islamski diskurs u BiH? Organi Islamske zajednice trebali bi inicirati raspravu o kontinuiranom obrazovanju imama. *Imamski esnaf* nalazi se pred teškim izazovom kako sačuvati misijski i da'vetski karakter poslanja, ali, istodobno, i ljudsko dostojanstvo imama? Mislim na različite probleme - kako zbilja imama sačuvati da ostane slobodan i nezavisan od problema egzistencijalne naravi s kojima se svakodnevno suočavaju u siromašnijim sredinama u BiH, kako imama zaštititi od raznih političkih uticaja itd.? Postoje različita strukovna udruženja koja obavezuju svoje članove da pohađaju seminare koje organiziraju za svoje članove. Službe Rijasetu Islamske zajednice i Udruženje ilmijje trebale bi pripremiti program kontinuiranog i cjeloživotnog obrazovanja imama. Nije dovoljno održavati samo informativna i prigodna predavanja. Nužno je ponuditi sadržaje koji će zainteresirati imame. Sigurno je jedan od problema neriješenost i neujednačenost radnih mjesta imama. Kako imam može napredovati u službi? Kako imama treba nagraditi za uspjehe u radu ili eventualno upozoriti ako ne izvršava svoje baveze?

Imami su, sigurno, najvažnija karika u radu Islamske zajednice. Stoga se mora otvoriti rasprava do koje mjere imami mogu zastupati svoje stavove, a kad su obavezni zastupati interese Islamske zajednice. Upute organa Islamske zajednice imamima trebaju biti jasne i precizne. To će ostavljati manje polemičkih tonova koje često produciraju nepotrebne nesporazume imama sa organima Islamske zajednice.

U MISIJI IMAMA KONCENTRIRANA JE ODGOVORNOST CIJELE ISLAMSKJE ZAJEDNICE

Vahid FAZLOVIĆ

Pažljivo čitajući uvodnik *Od simptoma do dijagnoze*, u kojem nas njegov autor, urednik *Muallima*, upozna je s dopisom imama iz jednog našeg medžlisa, a čiji sadržaj je nametnuo prvu temu za *Muallimov forum*, prisjetio sam se sličnih reakcija u našoj dosadašnjoj komunikaciji. One otkrivaju da naša komunikacija najčešće nije osmišljena i kontinuirana, a da bismo pravovremeno i odgovorno rješavali zajednička pitanja. Zapravo, stiže se dojam da se naši dijalozi veoma često otvaraju i dinamiziraju našim reakcijama. Sigurno nije poželjno da reakcija bude glavno obilježje naših dijaloga.

Potrebno je da više planiramo i projiciramo, uz učešće najkompetentnijih među nama, zatim da komplementarno i koordinirano obavljamo mnoge naše poslove. Timski i planski pristup našim poslovima trebalo bi unaprijediti na svim razinama i u svim institucijama i ustanovama Islamske zajednice u BiH. Kad god su nam ljudi okupljeni oko važnih poslova, koji objedinjuju njihovu energiju, vidljivo je njihovo međusobno razumijevanje i uvažavanje, ali i rezultati toga angažmana.

Formula je jednostavna: **više strategije i planiranja manje reakcija i nerazumijevanja**. Naravno, ne smije se osporiti mogućnost da prema radu svih koji nose odgovornost u Islamskoj zajednici u BiH, svaki njezin član, a pogotovo uposlenik, ima pravo da slobodno i bez posljedica izrazi svoje kritičko mišljenje, jer je misija Islamske zajednice naš zajednički emanet.

Važno je da se Islamska zajednica danas razvija na ovoj premisi našeg unutrašnjeg (spo)razumijevanja, s tim što je, također, važno da i karakter naše neposredne ili posredne (bolje neposredne) komunikacije bude primjereniji

načelima iz kojih se izvodi ukupna odgovornost svih koji djeluju u Islamskoj zajednici u BiH.

Stoga je namjera Urednika i Redakcije da na stranicama časopisa *Novi muallim* pokrenu i omoguće razgovor o brojnim važnim temama vrijedna svake pohvale i podrške. Potrebno je, također, istaknuti značaj prve teme ovog Foruma, u okviru koje se žele sagledati vidovi obrazovanja naših imama kojim će se danas najviše koristiti u svom svakodnevnom radu.

U svakom našem promišljanju uvjeta i pretpostavki za rad imama, trebalo bi polaziti od činjenice da njihovo djelovanje u džematima, među ljudima, najšire i najdublje povezuje ukupnu brigu i napore Islamske zajednice sa stvarnošću ljudskih unutrašnjih i vanjskih svjetova, koje smo dužni popravljati i oplemenjivati. Na ovom planu se kruniše misija Islamske zajednice u BiH, odnosno svih nas. Iako se može ukazati na pojedinačnu odgovornost u svakoj ljudskoj manifestaciji, pa i u radu imama, smatramo da imami u svom djelovanju nikada nisu sami odgovorni, jer snaga njihove energije i dosegnuti stepen umijeća zavisi od djelovanja Zajednice kao cjeline. Svaka druga zadaća u Islamskoj zajednici može manje ili više ovisiti od djelovanja cjeline. Međutim, kvalitet imameta u našim prilikama nužno proizlazi iz našeg ukupnog kvaliteta. Svakako, kao što je i *Novi muallim* za ovu priliku izdvojio, posebno je važno pitanje obrazovanja imama u skladu s potrebama vremena. Na ovo kompleksno pitanje nije moguće u jednom pokušaju precizno i cjelovito odgovoriti, ali o obrazovanju treba permanentno razgovarati, te našu ukupnu vertikalnu obrazovnog sistema sistematično izgrađivati. Poznato je da formalno i sadržajno obrazovanje budućeg imama započinje s upisom

u medresu u njegovoj petnaestoj godini. Od tog trenutka, dakle, veoma rano, mi preuzimamo odgovornost za kvalitet njegovih odgojno-obrazovnih priprema za budući imamski poziv. Jasnije je, međutim, da obrazovanje ne smije stati ni na jednoj razini, već podrazumijeva stalnu životnu potrebu.

Današnja razina medresanskog obrazovanja predstavlja fundament poslije kojeg slijede fakultetski horizonti obrazovanja i emocionalnog dozrijevanja ličnosti imama. Nikada ranije nismo imali ovako bogatu bazu svršenika naših medresa. U poređenju sa vremenom od samo prije dvije decenije, ona je višestruko bogatija. Iz ove baze najbolje svršenike bi trebalo usmjeriti na islamski studij i u imamski poziv. U ovoj mogućnosti se nalazi velika naša šansa koju još nismo u potpunosti iskoristili. Iako se danas mogu uočiti značajna poboljšanja u funkcioniranju naših obrazovnih ustanova, potrebna je ozbiljnija i svestranija povezanost ključnih faktora u sistemu našeg vjerskog-imamskog obrazovanja: Rijaseta Islamske zajednice u BiH, koji postavlja ciljeve ukupnog obrazovanja i daje smjernice za njihovu realizaciju, medresa i fakulteta islamskih nauka koji će brinuti o realizaciji konkretnih, međusobno sinhroniziranih odgojnih i obrazovnih programa. Posebno ukazujemo na potrebu temeljitijeg sagledavanja nove uloge Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu u procesu obrazovanja naših imama.

Uz postavljeno pitanje o obrazovnim sadržajima i njihovoj praktičnoj koristi u savremenoj perspektivi djelovanja imama, valja, u prvom redu, tragati za najefikasnijim modelima u njihovom sistemskom obrazovanju u medresama i na fakultetima, a koje kreira

Islamska zajednica u BiH. Ako su određene slabosti u našem obrazovnom naslijeđu donijele manjkavosti koje se pokazuju u današnjem radu naših imama, sagledajmo ih i ispravimo. **Zapravo, to moramo činiti kontinuirano, snagom naše ukupne vizije, kako bismo odgovorili novim izazovima.**

Ovako postavljenim tezama imamo namjeru naglasiti dvije činjenice:

- **odgovornu, cjelovitu i potrebama mjesta i vremena prilagođenu misiju imama treba ishoditi iz sistema islamskog obrazovanja imama. Najsigurniji put pozitivnih promjena u budućem djelovanju imama jesu kvalitetne promjene u našem obrazovnom sistemu;**

- **u misiji imama koncentrirana je odgovornost cijele Islamske zajednice u BiH.**

Zato je neophodno da u duhu ove naše odgovornosti budemo neposrednije vezani za svakodnevno djelovanje imama u našim džematima. To mogu i trebaju više da čine oni koji su po svom položaju najodgovorniji za rad imama, ali i muderisi u medresama i na fakultetima, kao i redakcije naših listova i časopisa. Tako ćemo još danas pridonijeti poboljšanju rada imama i boljem ukupnom našem razumijevanju i povezivanju.

Časopis *Novi Muallim* ima svoje važno mjesto u ovoj misiji. Neka nas potiče na veću odgovornost, i da naše brige, kako napisa jedan naš književnik, više brinu jedna o drugoj.

Priželjkujemo i očekujemo *Muallimov forum* u budućnosti u dužem vremenskom horizontu.

ŠTA SU TO OBRAZOVNI, NAUČNI/ULEMANSKI SADRŽAJI KOJI SU OD PRAKTIČNE KORISTI NAŠIM IMAMIMA?

Aljo CIKOTIĆ

«**I nastavi savjetovati, savjet će vjernicima, doista, koristiti.**» (Ez-Zarijat, 55)

Najteži dio poslaničke misije Allahova miljenika, Muhammeda, s.a.v.s., bio je kudve – uzor i urnek, na koji su se svi oko njega nastojali ugledati. Kao da su ga ashabi pratili kamerama, sve što je radio a da su oni vidjeli ili čuli, nastojali su ga maksimalno slijediti, bilo da je to vezano za javni ili intimni dio života. Nije jednostavno nositi taj teret i odgovornost. Danas je to palo na pleća uleme – nasljednike Vjerovjesnika, s.a.v.s. Narod ima potrebu za živim uzorom, za onim ko će im u vremenu u kome žive praktično, svojim primjerom, riječju i djelom, pokazati kako se treba uspješno živjeti islam.

Biti imam, hatib i muallim časna je, ali, nadasve, i vrlo teška i odgovorna uloga. Možda je upravo to razlog što većina anketiranih učenika naših medresa danas ne vide sebe u perspektivi u mihrabu, na minberu i u mektepskoj učionici. Ako tvrdimo da je uloga imama od izuzetno važnog i presudnog značaja za ulogu u ispjeh IZ-e globalno, onda se postavlja pitanje

pridaje li se njima adekvatna pažnja. Od imama se očekuje da u svakom vremenu adekvatno odgovori na izazove, tako i u ovom našem vremenu brzog tempa života. Da bi to mogli izdržati i pratiti, imamima je potreban konkretan savjet i uputa. Ako je težišni dio misije Allahova poslanika, s.a.v.s., bio izgradnja moralnih vrlina, i nama je danas u tom smjeru potrebno najviše naputaka i pomagala kako bismo očuvali svoj podmladak od negativnih pojava i izazova koji svakodnevno sve više okupiraju naše društvo. Ko je uzor našoj omladini i djeci? Elektronski i printani mediji nude svašta, a šta mi nudimo kao alternativu?

Nisam znao, a drago mi je da se u *Muallimu* planira pokrenuti forum koji će svojim temama zaintrigirati, prije svih, imame i, nakon ozbiljne analize teme, ponuditi konkretne prijedloge za praktično djelovanje ka boljitku. Odavno se osjeća potreba za tretiranjem novonastalih izazova koji su podobro opteretili imame i džematlije a nastali su kao pojava nakon dolaska muslimana iz drugih krajeva svijeta sa malo drukčijim načinom življenja

islama. Možemo li ponuditi relevantna rješenja praktičnih pitanja i dilema savremenog trenutka utemeljena na principima hanefijskog fikha, čija je tradicija višestoljetna na našim prostorima? Imamo li snage realno sagledati situaciju i dijagnosticirati stanje te, potom, ponuditi terapiju, ma koliko vremena i truda iziskivala, kako bismo došli do pozitivnih pomaka i uspjeha, s Allahovom pomoći?

Brz tempo života uzrokuje površan pristup mnogim poslovima i životnim pitanjima, pa tako i mnogi imami, hatibi i muallimi žele gotove i upotrebljive *proizvode* koji će im praktično koristiti u radu. Nadam se da će *Muallim* tretirati pitanja koja se tiču te ciljne grupe i da će im olakšati u praktičnom radu u džamiji i mektebu. Možda će upravo *Muallim* pokrenuti ono najbolje u nama, u našim alimima, da pristupe izradi sadržaja i pomagala kako za imame tako i za omladinu i naše džematlije u obliku DVD-materijala koji se mogu gledati u većini naših domova. Imam saznanje da se jedan cijeli mnogoljudni islamski narod prije tridesetak godina obrazovao i pozitivno promijenio

slušajući predavanja i sadržaje snimljene na audiokasetama. Mi danas itekako imamo potrebu za ljudima poput Amra Halida koji će svojim lijepim pristupom i načinom prezentacije islamskog učenja pridobiti šire muslimanske mase i na taj način obrazovati onaj dio našeg naroda koji ne dolazi u džamiju i nije u prilici čitati bilo šta od islamske literature. Imamima je potrebna pomoć u odabiru prioriteta tema prilikom pripreme za hutbu petkom ili za predavanja u toku mubarek ramazana, kada ima najviše džematlija u našim džamijama.

Imam je u poziciji domaćice koja ima zahtjevne goste sa različitim prohtjevima – neko voli slano, neko neslano, neko masno, neko nemasno, neko voli ljuto, a neko blago – tako da je uloga imama izuzetno odgovorna i teška u radu sa obrazovanim i neobrazovanim, dobronamjernim ili sitničavim džematlijama.

Treba mu konkretna pomoć u obliku savjeta kako da se na što uspješniji način izbori sa svim tim izazovima. Možda bi sadržaji poput knjige *Imam Džemala Salihspahića* umnogome pomogli da, na osnovu višegodišnjeg

i bogatog iskustva naših provjerenih i uspješnih imama, putem *Muallima* dobijemo i konkretne savjete kako da izbjegnemo određene neugodnosti i padove, a svoj potencijal usmjerimo tamo gdje će rezultati biti što pozitivniji.

Znanje je svjetlo, a neznanje je tmina. *Muallim* je učitelj koji poučava korisnom znanju te se nadam da će uložiti maksimum truda da svoju misiju opravda i obavi na trenutno najbolji mogući način.

Na tom putu mu želimo Allahovu pomoć i uspjeh!

REDEFINIRATI ULOGU IMAMA

Mevludin DIZDAREVIĆ

Svoje izlaganje započeo ću tezom koju ne treba posebno razjašnjavati, a glasi da prošlo, 20. stoljeće, i novo, 21. stoljeće, počinju sa sličnim pitanjem teških izazova za muslimansku inteligenciju i očuvanje religijskog identiteta. Naime, početak minulog stoljeća bio je praćen tegobnim procesima ulaska Bošnjaka u dramatično drukčiji kulturno-civilizacijski kontekst i napuštanje ranije paradigme koja je u bitnome bila određena islamom. Novo, 21. stoljeće, daka-ko, nosi i vlastite izazove, ali je korelacija sa prethodnim u dekonstrukciji ranije paradigme, u kojoj je Islamska zajednica

imala monopol na tumačenje islama te samim tim i izvjesnu sigurnost uprkos njenoj društvenoj marginaliziranosti. Danas je Islamska zajednica, u kontekstu opće demokratizacije društva, izišla na javnu scenu i mogućnost sudjelovanja u javnom prostoru, ali i u konkurenciju u tumačenju pravovjernog islamskog mišljenja. Samo neuki i naivni mogu smatrati da se ove mladice islamskog mišljenja koje su jednom odvojene od stabla mogu vratiti u okrilje Islamske zajednice i toj nam istini valja pogledati u oči. Povrh toga, u dosadašnjem periodu smo imali relativno stabilne odno-

se sa drugim konfesijama bez interferiranja u tuđa područja, što danas nije slučaj. Pojava velikog broja različitih sekti iz Evrope i SAD-a remeti ovu decenijama ustanovljenu atmosferu te smo dobili takmace i u Jehovinim svjedocima i raznim evangelističkim denominacijama, koji vješto koriste iskustva pluralnog društva u kojima su se razvili i odveć tešku ekonomsku situaciju našeg naroda za lov na kojeg jadnog preobraćenika. Dometnimo ovdje teške tranzicijske izazove, socijalno raslojavanje, posttratno društvo u kom bujaju traume i svoje ozbiljenje nalaze u kriminalu, maloljetničkoj

delikvenciji, drogi, alkoholu itd., bit će jasno da nam se valja sa krajnjom ozbiljnošću suočiti sa neizvjesnom budućnošću. Ovo pretpostavlja kvalitetnu i permanentnu edukaciju ljudi na terenu kako bi bili kadri suočiti se sa složenosti i diverzitetom problema koji stalno mijenjaju svoje forme i oblike. Zato su pitanja naznačena u Forumu od ključnog značaja za cjelokupnu Islamsku zajednicu, uprkos činjenici da ih je na neki način iznudila baza, tj. imami.

Prije svega, da se pozabavimo samim povodom, tj. tvrdnjom kolega da je sadržaj koji nudi *Muallim* odveć težak većini imama i ne nudi konkretne naputke za djelovanje u džematu te iz tih premisa izvlače zaključak da im takav časopis nije potreban. Dakako da su imami odbili *Muallim* iz mnogih razloga (povrh naznačenih, radi se i o ekonomskim, socijalnim, osjećanju frustriranosti spram viših instanci...), ali su ih izrazili na ovaj način i tako ćemo ih i tretirati. Čini mi se da na ovom mjestu valja postaviti dva važna pitanja. Prije svega, znači li to da se *Muallim* treba spuštati na nivo imama ili da se spomenuti imami trebaju uspeti na nivo *Muallimovog* štiva? Od odgovora na ovo pitanje zavisi i odgovor na upit jesmo li ulema, što bismo željeli biti, ili administratori islama, što, vjerujem, ne smijemo biti. K tome, ako je *Muallimov* sadržaj težak i nepraktičan imamima, šta je sa drugom štampom koja nudi islamske sadržaje, naprimjer

s *Novim horizontima*, koji objavljuju manje složene tekstove, sa aktuelnijim sadržajima, prilagođenim upravo imamima? Činjenica je da jedan dio imama ne čita ni ovaj *lakši* časopis, što je, jamačno, indikativno za naznačenu temu. Zaključak se nameće sam po sebi, ali ipak jaću ga do kraja izreći i on glasi: Dobar dio imama ili ne čita dovoljno ili ne čita dovoljno ozbiljnu i široku literaturu koja bi im pomogla da se suoče sa izazovima savremenog društva. Kao neko ko jede isti kruh, mislim da imam pravo izreći ovu istinu uz ogradu da možda i griješim. Ali, podsjećam da riječ *imam* znači *biti ispred*. tj. barem za stopu stajati ispred onih za koje pretpostavljamo da nas slijede. Ako nije tako, tj. ako nismo *ispred* džemata, tada je džemat bez vođe i pretvara se u ordiniranu masu, u skupinu ljudi bez reda i zakona, bez vođe i sljedbenika i plodno tlo za razne *ribare ljudskih duša* koji u tom vakuumu traže i, očigledno, nalaze svoju šansu.

Smatram važnim napomenuti da izazovi sa kojima se suočavaju imami u svome radu potiču iz mnogostrukih razloga te je samim tim neminovan interdisciplinarni pristup u njihovom teorijskom razjašnjavanju. Samim tim, postaje razvidno da u obaveznu literaturu dobro upućenog imama moraju ući i djela iz sociologije, kulturne historije, ekonomije, politologije, prava itd., a nikako samo djela iz islamskih znanosti. Sasvim je drugo pitanje zašto neke kole-

ge malo čitaju, tj. zašto nemaju naviku čitanja što bi se po naravi njihova zvanja i znanja trebalo podrazumijevati? Gdje je njihova ambicioznost, želja za napretkom i stremljenje za višim idealima i kvalitetnijim obavljanjem svoga posla? Napoleon bi rekao da vojnik koji ne sanja da bude general nije nikakav vojnik, jer bez zdravih ambicija nema ni motiva za jednoličan i tegoban posao kakav je razvijanje svojih cerebralnih potencijala. Ovo su neki od subjektivnih uzroka koje moramo konstatirati, ali valja nam nabrojati i neke objektivne uzroke.

Neko je rekao da na svako teško pitanje postoji jednostavan, lahak i u pravilu pogrešan odgovor. Kad ovo kažem mislim na činjenicu da svako ko želi ponuditi odveć simplificirano rješenje na način da isključivo imame stavi na optuženičku klupu te ih predstavi jedinim krivcima za ovakvo stanje, unaprijed griješi i ne doprinosi razrješenju problema. Problem je dosta širi i nikako ga ne smijemo postaviti na način da riba od glave smrdi, ali se čisti od repa. Jamačno, imami su taj *rep* i slaba karika Islamske zajednice i nesumnjivo je da mnogi osjećaju frustracije zbog nedovoljnog valoriziranja i vrednovanja njihovoga rada unutar institucije. Smatraju da se stalno govori o reformi na način da se oni trebaju reformirati, dok su, drugoj strani, u kreiranju reformskih procesa samo nijemi posmatrači bez stvarne participacije. Kad govorimo

o problemu da imami nedovoljno čitaju, što jest činjenica koju ne treba gurati pod tepih, imajmo u vidu lokalni i globalni kontekst. Činjenica je da se radi o općoj tendenciji u svijetu koja nije zahvatila samo imame već i mnoge druge koji su svojim pozivom vezani za knjigu i literaturu. Čovječanstvo je prošlo kroz usmenu fazu i fazu pisma i sada se nalazimo u dobu slike i informatičkih tehnologija, gdje je umnogome devalvirana vrijednost pisanog teksta.

Dovoljno je podsjetiti da su najčitanije knjige u prošloj godini bile *Hary Potter* i *Da Vincijev kod*, dakle, ona literatura koja se teško može uvrstiti u kategoriju ozbiljnih štiva. Nadalje, valja nam se zapitati koliko čitaju viši i niži funkcioneri, profesori na medresama i fakultetima, i vidjet ćemo da ni tu ne cvjetaju ruže. Naravno da postoje i brojni opozitni primjeri koje ne možemo imenovati pukim izuzecima, ali oni nisu plod sistema već individualne inicijative i vlastitog entuzijazma i zanosu. Nepostojanje sistema na ovom polju otkrivaju nam budžeti mnogih medžlisa koji izdvajaju ili nikakve ili krajnje skromne stavke za doedukaciju imama. Dakako da ima i časni izuzetaka, ali su oni više rezultat dobre volje, a manje rezultat zakonskih obaveza.

Možda griješim, ali mi se čini da su imami koji su odbili čitati *Muallim*, ustvari,

dobri imami, ali u tradicionalističkom razumijevanju, prema kojem se od imama očekuje sve osim da radi na vlastitoj doedukaciji. U ovoj perspektivi imam treba biti na svakom namazu, imati lijep glas/grlo za učenje tevhida, mevluda i inih manifestacija pučke pobožnosti, a potpuno je nebitno koliko i šta čita. Potpuno su nebitni njegov rad sa omladinom, inventivnost u radu sa djecom i odraslima, uticaj u društvu, saradnja sa drugim institucijama lokalnog karaktera. Činjenica je da su imami stiješnjeni u procjepu između često neukih džemat-skih odbornika, viših instanci koje, dakako s pravom, očekuju rezultate i zahtjeva vremena koje neumoljivo postavlja pitanja na koja nema odgovora.

Dodajmo tome socijalno stanje imama koje stalno nameće dilemu između kupovine novina i knjiga ili egzistencijalnih potreba. Sve to vodi do toga da najbolji kadrovi Islamske zajednice nisu na mimberu i u mihrabu, što jest časno mjesto, kako svi često kazuju, ali nije kurentno, već u kancelarijama i kabinetima, gdje je dosta ugodnije i isplativije. K tome, mnogi imami osjećaju se nezaštićeno bez stvarne institucionalne zaštite te se odlučuju na najjednostavniju moguću varijantu, servilnost spram viših instanci, a u radu sa džematom konformizam ili, što bi narod rekao, ne idi čaršiji uz nos. Na taj način se kod imama stvara strah od promjene te tako kreativan posao postaje puko

ponavljanje starih obrazaca i utapanje u masu koja te neminovno vuče dolje. Svakako, u toj situaciji nameće se pitanje koliko smo imami, tj. vođe, a koliko sljedbenici i koliko čuvamo svoj lični i profesionalni integritet. Zato smatram da je ovakav pristup imamet, jednostavno, nefunkcionalan i ne odgovara potrebama vremena u kome živimo. Krizna vremena koja preživljavamo nesumnjivo su najbolja potvrda i argument ove teze. Zato je nužno (re)definirati ulogu imama kako bismo mogli ponuditi odgovor na pitanje kakvo nam obrazovanje treba. Ovom prevažnom pitanju dodajmo još i to da nam valja odrediti kakav stvarni i suštinski status trebaju imati imami unutar zajednice, a ne deklarativni hvalospjevi bez suštinskog vrednovanja. Odredimo jasna pravila za napredovanje u radu i afirmiranje onih koji pokazuju dobre rezultate u cjelini imamskog angažmana. Jasna i za sve jednaka pravila su od krucijalnog značaja za očuvanje harmonije unutrašnjih odnosa u okviru Islamske zajednice, posebno kad imamo na sceni poplavu diploma sa najrazličitijih univerziteta.

Sejjid Husein Nasr je negdje napisao da čovjek nije izgubljen ako zna gdje ide. Želio je kazati da je postojanje cilja i vizije prema kojoj se stremi preduvjet pronalaska i samoga puta. Odgovori na ova postavljena pitanja moraju biti orijentiri za definiranje strategije obrazovanja imama u BiH.

KO JE NAJSLABIJA KARIKA U ISLAMSKOJ ZAJEDNICI?

Ferid DAUTOVIĆ

Čestitam uredniku *Muallima* mr. Dževadu Hodžiću na dosadašnjem radu, sadržaju i koncepciji *Muallima*, koju je provjeravao na redakcijskom kolegiju, sa saradnicima i prijateljima *Muallima*. To ne znači da se nije moglo i ne može raditi i bolje. Čestitam na pokrenutoj raspravi, ma šta bio povod. Ovo se i moglo očekivati od *Muallima* i njegovog urednika, koji stalno, svojim nemirnim duhom i nemirenjem s postojećim stanjem u Zajednici, pokreće nove i nove rasprave i dijaloge.

Dobro je da su imami MIZ-a Travnik otkazali da uzimaju *Muallim*. Na ovaj način su javno i jasno kazali šta misle o ovom časopisu. Nisu samo pričali po kuloarima iliti jedni drugima. Pokazali su da su slobodni, hrabri, odvažni i da imaju svoj stav. Šta je to u odnosu na muderrise koji se bore protiv osnovnih ljudskih prava i proširenja domena sloboda? Bilo bi zanimljivo provesti anketu među ulemom, muderrisima: profesorima medresa i fakulteta, čitaju li ga oni i kakvo je njihovo mišljenje o *Muallimu* i imaju li oni uopće svoje mišljenje i svoj stav o *Muallimu*.

Za kritički odnos ili bilo koju analizu odnosa prema *Muallimu* i sličnim tekstovima trebalo bi imati pred sobom obrazovnu strukturu naših imama koja se svake godine znatno poboljšava. Naši imami su uglavnom završili medresu i Fakultet islamskih nauka u Sarajevu. Obrazuju se i odgajaju u duhu islama i vremena u kom žive. Oni su slika i prilika svojih profesora. Međutim, i pored toga, mogu se postaviti pitanja: Mogu li doista svi imami čitati naučne, apstraktno-teorijske tekstove?, Imaju li dovoljno slobodnog vremena ako odgovorno obavljaju svoj posao?, Kakva je struktura džemata po našim prigradskim ili seoskim džematima?, Ima li imam poticaj i koji bi to bio da čita više i da čita zahtjevnije tekstove?

Urednik *Muallima* ne treba biti uvrijeđen što imami ne čitaju ili ne mogu čitati *Muallim*, jer nije samo njima namijenjen, jer nije sav ilum bosanske uleme skoncentriran na stranicama ovog časopisa. Danas je toliko dobrih tekstova koji se objavljuju, nerijetko i u dnevnim novinama, časopisima koji nemaju islamski predznak, često i naših

profesora, novih knjiga, da se ne stigne sve pročitati. Uz svu ovu literaturu, mnogo toga moguće je naći i pročitati na internet-stranicama, na bosanskom ili drugim jezicima.

Zanimljivo je da se u Islamskoj zajednici uvijek gledao i analizirao rad imama sa različitih nivoa, od najobičnijeg džematlije, alima, intelektualca, i to na tri nivoa: imam, hatib i muallim. Kako uči Kur'an, ima li lijepi melodičan glas, koliko zna Kur'ana napamet, je li dobar orator, kakva mu je hutba, kako uči djecu? To je, s jedne strane, dobro jer pomaže da se stalno bude aktivan, spreman, uredan, lijep. S druge strane, ne znam koliko obrazovne institucije Islamske zajednice nude tim imamima kontinuirano obrazovanje i nove metode u radu koje su potrebne za njihove tako raznovrsne sfere djelovanja.

Rad profesora sa studentima je neprovjerljiv na način provjere imamskog posla. Ako imami ne mogu čitati *Muallim* i tekstove svojih profesora, pitanje je šta su slušali na predavanjima i kako su ti imami završili medresu ili fakultet. Je li svug-

dje na djelu „plitkost, brzina, spektakl, banalizacija, praznina, omamljenost, rutina, ravnodušnost“?

Imami su svojim otkazivanjem *Muallima* postavili izuzetno i nadasve važno pitanje: Kakvo nam je školstvo, odgoj i obrazovanje, u Islamskoj zajednici? Je li ono doživjelo istu sudbinu kao i školstvo na nivou cijele Bosne i Hercegovine. Može li se postaviti pitanje također i našim muderisima - profesorima, kako ga je nekoć postavljao imamima urednik *Muallima*: Šta profesori rade kad rade? Čime se sve bave muderisi, imaju li oni svoje alternativne sadržaje i aktivnosti koje ih onemogućavaju da se maksimalno posvete studentima, budućim imamima, kako bi ih i poslije studija htjeli i mogli čitati i slušati?

Koja je uloga muderisa - profesora u islamskom društvu, Islamskoj zajednici u BiH? Kako mi razumijevamo i određujemo poziv muderisa danas? Kao tradicionalnu formu vjersko-uslužne djelatnosti ili kao vjersko, duhovno, odgojno-obrazovno, socijalno-karitativno, intelektualno-etičko predvodničko djelovanje u našoj zajednici i u našim lokalnim zajednicama koje se ne nalaze u prošlosti nego u znanstvenotehnoškoj, pluralnoj, tranzicijskoj i globalnoj stvarnosti naše suvremenosti, zaoštreno opterećene društvenim, političkim, ekonomskim sukobima i napetostima?

Svodi li se sva uloga na rad po kabinetima, ekskatedra, je li on do kraja profesionaliziran, bez misijskog djelovanja i navedenih pitanja?

Zapitajmo se svi kako razumijemo i određujemo bilo koji poziv u Islamskoj zajednici a ne samo imama. Ako je imamski poziv tako važan za muslimane i njihovo duhovno uzdizanje, zašto to svi odlaze i napuštaju tu tako važnu zadaću? I još gore od toga, kad odu iz hodžinske kurije, onda najbolje znaju kako treba raditi ili su najveći kritičari imama? Ovim ne želim kazati kako svi imami savjesno i odgovorno obavljaju svoju zadaću, ali sam siguran da unutar struktura Islamske zajednice nose najveći teret i najveće breme. Oni su, bez obzira na sve uticaje različitih mezhebocentričnih i inih ideja, ostali dosljedni čuvari hanefijskog učenja i bošnjačke tradicije, uz puno uvažavanje određenog broja profesora koji su jasno izražavali svoje stavove i mišljenja i na taj način pomogli u radu imama.

Nemoralno je samo spočitavati imamima i opisivati koje su to njihove djelatnosti i koje bi trebale biti, a ne sudjelovati zajedno na istom zadatku. Na tom našem svetom zadatku očuvanja islamskog i bošnjačkog identiteta nema upiranja prsta šta drugi trebaju uraditi, nego se pitati šta ja mogu i trebam uraditi za svoj narod i svoju Islamsku zajednicu. Dogodile su nam se strašne stvari: agresija, etničko čišćenje, silovanje, genocid.

Brak i bračna zajednica je devastiran i razoren, s tendencijom daljeg razaranja. Porodice su pretrpjele gubitke jednog ili oba roditelja, što u mnogome utiče na stabilnost i tradicionalni vid odgoja i obrazovanja. Roditelji su izgubili djecu i ostali sami. Svakodnevnne stresne situacije zbog političkih i ekonomskih problema, korupcija, strah za biološki opstanak, za budućnost zemlje - naša je konstanta.

Kojijeto nastavni predmet na islamskim fakultetima koji poučava studente, buduće djelatnike Islamske zajednice, kako pomoći tim ljudima, kako im prići, kako im vratiti optimizam i volju za životom? Koji su među onima koji su završili islamske fakultete koji trebaju biti angažirani na tim zadacima, ko će ih plaćati i ko će nadzirati njihov rad? Ima li Islamska zajednica mogućnosti da te ljude uključi u različite humanitarne i nevladine organizacije koji rade na tim zadacima?

Zašto u Sarajevu nema nijedna ćurs tribina, sedmično predavanje koje drže profesori FIN-a u džamiji, svojim amfiteatrima ili gradskim salama? Zašto su u studentskim domovima na Bjelavama i u Nedžarićima, našoj najvažnijoj i najperspektivnijom populaciji, budućnosti bošnjačkog naroda i Bosne i Hercegovine, na sedmičnim tribinama uglavnom imami?

DOBRO JE DA NAM SE *DOGODIO* FORUM

Mustafa GOBELJIĆ

Ako je namjera plemenita, a ja sam uvjeren da jest u ovom slučaju, onda nema sumnje da su nam korisni svaka priča i razgovor o našim problemima i stanju. U ovom slučaju trebala bi biti dvostruka korist: za *Muallim* – jer će se više čitati, i naravno, mnogo važnije, za Zajednicu – jer ćemo bar neku našu slabost otklonuti.

Oba naša autora (gospoda Hodžić i Grabus) pozivaju na kritiku i samokritiku. Zdušno ih podržavam u tome i prizivam Božiji blagoslov na sve one koji su kadri jednako suditi o drugima kao o sebi. Jednostavno, pored sve naše volje, potrebna nam je Božija podrška za taj grandiozni moralni čin, jer smo često, nehotice, bezosjećajni spram onoga što je pravično u našim međuljudskim odnosima. A da ne govorimo o tome ako smo svjesno pristrasni.

Dakle, koja je ciljna grupa *Muallimovih* tekstopisaca? Ljudi koje označavam pomalo neukusnim terminom: naše obične džematlije, hatibi, muallimi, muallime i vjeroučitelji, nastavnici naših odgojno-obrazovnih ustanova ili neko četvrti. Ili svi oni. Sudeći po nazivu samog časopisa, ciljna grupa bi trebali

biti imami, hatibi, muallimi itd. I šta bi to trebalo značiti? Ako sam u pravu, onda bi najveći procent tekstova trebao biti primjeren mogućnosti percipiranja te kategorije čitalaca. A je li to bilo tako? Nije. A zašto nije? Možda zbog toga što *Muallim* nije bio *namijenjen* muallimima. Ili zbog toga što je uredništvo časopisa silno željelo imati svoje muallime-čitaoce, koji su na nivou razumijevanja tekstova koje oni objavljuju. Kad ovo govorim, ne želim, nipošto, nikoga povrijediti. Konstatiram samo za mene notornu činjenicu. Ako je *Muallim* za ciljnu grupu imao muallime i ostale okolo, onda većini njih većina tekstova u *Muallimu* nije mogla biti privlačna. To može biti naša tužna ili neka druga stvarnost. Ali je naša.

Na koncu, je li sramota za jednog imama ako kaže da neke tekstove u *Muallimu* ne razumije ili mu nisu dovoljno zanimljivi? Mislim da nije. Ali, je li, pak, sramota kazati kako tamo nema ništa za njegov relevantno, zanimljivo ili, ne daj Bože, razumljivo? Svakako da jest. I više od toga.

Otuda postupak kolega iz Travnika ne može biti prihvatljiv. Ili može, samo ako su željeli ukazati na problem, a

da pri tom *Muallim* i dalje stiže na njihove adrese. I, da završim ovu kratku priču o *Muallimu*. Ovdje nisam iznosio sud šta *Muallim* znači meni.

Imam sam više od dvadeset godina. I sve što kažem o ovom poslu i ljudima koji ga obavljaju, istovremeno to kažem i o sebi. Naši uvodničari su doista kompetentno i realno aktuelizirali čitav niz pitanja vezanih za ovu najbrojniju kategoriju zaposlenih u Zajednici. Pokušali su dijagnosticirati stanje. I to je iskorak. Znamo da bez valjane dijagnoze nema ni uspješnog liječenja. Ako je, dakle, suditi prema dijagnozi, onda će naš oporavak trajati dugo. Otuda bih se ja radije pridružio njima. I dometnuo još koje pitanje. A za ovo drugo će ionako trebati mnogo vremena.

Jedne prilike mi je jedan stariji kolega na ovu temu iznio svoj stav, sa kojim se nisam mogao ne složiti. Veli on: "Imamski poziv je za one koji hoće da rade, koji su svjesni svoje odgovornosti, najveća bauštela (radilište) i, istovremeno, za one druge, najveća hladovina". U ovom stavu, u ovom iskazu, susirana su mnoga pitanja i slabosti unutar našeg sistema. To da radimo koliko hoćemo, da

se rad ne vrednuje, a nerad ne sankcionira, ili bar ne dovoljno. Da smo često nemotivirani izvana, prepušteni sami sebi i dr. Naravno, ovo se ne može i ne treba shvatiti doslovno, ali je više nego očito da su u Zajednici prisutni i ovi odnosi. Također, treba reći da biti imam danas, više nego ranije, znači prihvatiti se veoma odgovorne i kompleksne zadaće. To znači biti duhovni vođa i autoritet, biti obrazovan bar na nivou potreba džemata, imati osjećaj za socijalne potrebe ljudi (biti neka vrsta humanitarnog radnika), uspješno balansirati između dnevno-

političkih namigivanja, smoći snage za razumijevanje tuđe nevolje (biti u neku ruku rame za plakanje) itd. Je li ovo sve moguće? Jest. Je li ovo lahko postići? Nije.

Dodamo li ovome činjenicu da živimo u vremenu svakovrsnih ljudskih frustracija, negativnih naboja, realne materijalne oskudice, kako naših džematlija tako i znatnog broja imama, onda se naša zadaća doimlje još ozbiljnijom i težom.

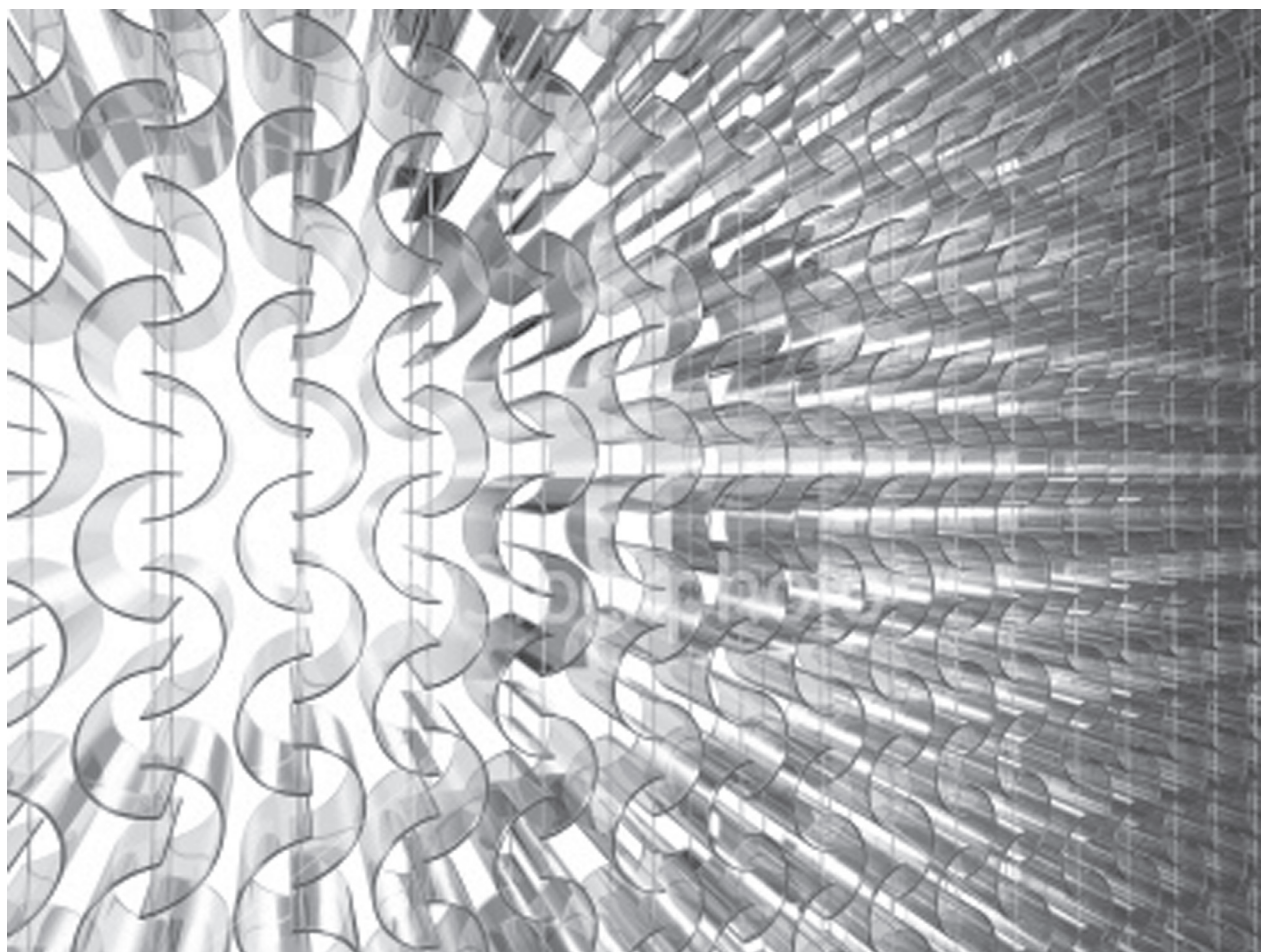
Na kraju, riječ dvije o obrazovanju nas, imama. Mislim da na ovom planu nismo dovoljno ozbiljni. Tre-

balo bi biti iza nas vrijeme dokoličarenja i beskorisnih sijela.

Nije pravo pitanje šta (pojedinici) imami čitaju, nego čitaju li šta.

Zajednica u ovom smislu mora uspostaviti standarde i, što je još važnije, mora biti dosljedna u njihovoj primjeni.

Do tada, najtopliji, najiskreniji savjet mojim kolegama s kojima dijelim zajednički nam kruh nasušni: upisujte se na fakultete i studirajte, čitajte svaki dan i *sve* što vam dođe do ruke i, naravno, podržite *Muallim*.

TAJ SIVI, HLADNI NOVI MUALLIM

Muhamed VELIĆ

Historijska je dilema novinarstva i općenito pisane riječi koliko pisac ili onaj koji se obraća čitateljstvu treba biti dubok da ne bi gubio na širini, ili obratno, koliko ići u širinu i, zavisno o tome, toliko plutati u plićaku misaonosti. Zapravo, to bi bila svojevrsna spisateljska *dihotomija*, ako bi se tako ova pojava mogla imenovati; jedan je član (*dihotomije*) uvijek pasivan. Ali, opet, pravo se majstorstvo postiže, kako to kaže nobelovac Ivo Andrić, kad govornik ili pisac iznenadi slušaoca ili čitaoca nečim odveć poznatim. Ili, u proširenom izdanju ove mudrosti – nečim sasvim jednostavnim. Ali, evidentan je paradoks današnjice da je *najkompliciranije* biti jednostavan. Ili, u smislu Adornovih paradoksa, jednostavne se stvari znaju i mogu zakomplicirati do te mjere da ih i najkompliciraniji postupci ne mogu pojednostavniti. U svakom slučaju, treba biti jednostavan.

Ali, također, suština pisanja je i u tome da se ona druga strana, kojoj se pisac obraća, na izvjestan način isprovocira. Francuski književnik nobelovac Andre Gide kaže da on piše svoje knjige da bi uznemirio čitaoca, a Franc Kafka, pišući pismo svome prijatelju Oskaru Pollaku 1904. godine, opet, smatra da ima svrhe čitati samo knjige koje nas bole i bodu. Itekako je bitno, što je određujuće za tekst, njegovoj kvaliteti i karakteristici, nakon čitanja ne ostati ravnodušan i hladan, već je bitno da *domino efektom* provokacija djeluje i dalje, sa pčele na pčelu, sa cvijeta na cvijet.

Ovdje se sada, po crti automatizma, otvara pitanje: Šta je to što jedan tekst, knjigu, ili, pak, magazin čini interesantnim? Ili, pak, jednostavnije je postaviti pitanje i odgonetnuti, a što je odveć funkcionalnije, šta je to što ga ne čini jednostavnim, interesantim i provocirajućim? Prvi odgovor koji se nudi jest da to upravo nisu dugi tekstovi, magazin ili časopis sa izrazito dugim tekstovima, jer dug tekst i predug govor, zapravo, kako kaže mudrost sa Istoka – ne valjaju: “Uže kad je dugo valja, a govor kad je kratak”. Čehov je bio apsolutno u pravu kad je kratkoću govora i pisanja nazvao *sestrom talenta*, a Paskal se izvinjavao na kraju svoga provincijskog pisma što ga je napisao vrlo opširno, a kao razlog naveo je da nije imao (mnogo) vremena da piše kraće pismo.¹

U ovom tekstu, koji ćemo zdušno držati dovoljno kratkim, ili razumljivo dugim, pozabavit ćemo se, na temelju svojevrsne bibliometrijske analize, jednim kritičkim sagledavanjem (svih) dosadašnjih brojeva ovog *Novog Muallima*, sveukupno trideset dva broja. A to pretpostavlja: Kakav je bio dosadašnji *Novi Muallim*, koliko je autora bilo zastupljeno u ta trideset dva broja sa svojim autorskim, originalnim tekstovima, koliko je bilo prijevoda, koliko je sveukupno radova objavljeno u trideset dva broja, kakve su se *titule šetale* ovom novom *Muallimovom* stazom i koliko

1 Midhat Šamić, *Kako nastaje naučno djelo : uvođenje u metodologiju i tehniku naučnoistraživačkog rada - opšti pristup*

su bile korisno angažirane, kakvi su to tekstovi (bili); dakle, bavimo se i analizom naslova, koliko su naslovi, kao takvi, privlačni, implozivni, koliko provociraju i koliko zrače kvalitetom i, što je veoma bitno, koliko su dugi, odnosno kratki te kakve su bile rubrike i koliko su bile dobre, interesantne, provokativne itd.

Ali, hajdemo prvo kazati nešto o tom našem *Novom Muallimu*, ko je on, zapravo (bio)?

Kakav je (bio) *Novi Muallim*?

Riječ *muallim* dolazi iz arapskog jezika i ona je particip aktivni druge proširene vrste glagola *ʿalime* – *znati*. Tako, u prijevodu ove riječi u Arapsko-bosanskom rječniku Teufika Muftića² zatičemo značenja: onaj koji uči, podučava, učitelj, majstor a, između mnogih drugih, izdvajaju se još i značenja: izrađivač, šef itd. Ali, nas se ovdje osobito tiču značenja: onaj koji podučava, učitelj i majstor. (Bitno je napomenuti da druga proširena vrsta u arapskom jeziku ima izravan objekt. Dakle, u ovom slučaju – glagola *znati*, u prvoj, sa jedne strane, ili u drugoj proširenoj vrsti – glagola *podučavati*, sa druge strane, kojoj je objekt izravan/direktan, zaključuje se da se onaj koji podučava obraća direktno onome koji se želi podučiti, koji želi slušati, učiti i percipirati.)

Itekako smatramo *majstorima* one učitelje kojih se kasnije u životu sjećamo kao životnih učitelja. To su oni učitelji, bilo da se radi o onim u školskim učionicama, bilo da se radi o onim u *životnim učionicama* – pamtimo ih kao vrle znalce podučavanja, jer su svojom harizmom i majstorstvom uspjeli ostaviti dojam na slušaoce, na učenike, utisnuli su trajno svoj pečat ili, pak, dali dobru smjernicu. Tako se i sada treba pitati koliko je ovaj *Novi Muallim* doista bio majstor svoga zanata? Koliko ga se sjećamo već sada, a koliko ćemo ga pamtili u budućnosti po svojim osobenostima i dobrim smjernicama!? Ukratko, koliko je *Novi Muallim* doista bio dobar učitelj – koji je podučavao, odgajao, koji se slušao i koji se, u smislu časopisa, čitao? Da, koliko se čitao, zapravo, koliko se nije čitao? I, također, pitanje: Koliko su ga uistinu čitali i oni koji su ga *čitali*!?

Naravno, autor ovih rečenica piše izrazito iz svog vlastitog ugla sagledavanja, a to znači iz perspektive mladog imama koji od *Muallima* očekuje poduku i smjernicu u životu, poslu, obrazovanju i općenito imamskom pozivu, koji, naravno, u ovom postmodernom i brzom vremenu znači, traži i zahtijeva mnogo toga različitog, kozmopolitskog i lokalnog, globalizacijskog i tradicionalnog, *pro foro externo* modernog, također i konzervativnog itd.

Hoću, na samom početku, izraziti osobno mišljenje – svoj stav o *Novom Muallimu*, pokazati i emociju, koju, zapravo, gajim prema ovom našem *novom učitelju*. Što se tiče mog skromnog mišljenja, *Novi Muallim* je za mene djelovao uglavnom hladno i nije obilovao nekom velikom moći privlačnosti i nije djelovao zainteresirano. Možda bih najbolju sliku predočio ako bi metaforično *Novi Muallim* uporedio sa vremenom: on je za mene, bio i djelovao, kao februar, koji je, kako to kaže Boudelaire,³ prosipao svoju hladnu, sivu, polarnu svjetlost, previše akademsku. Na kraju, i cilj(a)na grupa prema kojoj se obraća *Novi Muallim* je naučna zajednica, akademski ljudi, on nije glavu okretao od te grupe, nije skretao sa tih krutih i hladnih akademskih tračnica i, možda zbog tog kursa, barem meni se tako čini, ali i većinskoj imamskoj populaciji, jer ovaj tekst, kako već rekoh, nastaje upravo iz imamskog ugla sagledavanja, upravo je bio i djelovao tako: previše udžbenički hladno, na momente i predosadno, vrlo često okrutnih, ubitačno dugih naslova, koji će u ovom tekstu biti *priča* za sebe, bez živih tekstova, (samo)kritičkog uklona, koji su provocirali i podučavali, sebe i druge.

Na osnovu naslova, čini se da *Novi Muallim*, osobito rubrika *Muallim*, (pre)obiluje masom *dosadnih* didaktičkih tekstova, punih shema, mrtvih i teško razumljivih nacrti, koje se, metodom *copy/paste*, prepisuju iz pedagoških, metodoloških, didaktičkih udžbenika. Naravno, časopis, kako je konceptijski *Novi Muallim* i zamišljen, treba imati takve tekstove, ali ne udžbeničke

2 Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, III izdanje, El-Kalem, Sarajevo, 2004.

3 Francuski pjesnik Charles Boudelaire (1821-1867 – Pariz) pjeva o sivilu kasne zime: "Raspakani februar rasipa hladnu svjetlost koja liči na sumrak."

prirode i hladnoće. I, zapravo, imami koji danas, također, svojim velikim dijelom (mlađeg kadra) čine akademsku zajednicu, nisu pokazali veliku zainteresiranost za njega, poglavito sada kad se dolazi u situaciju da ga pojedini medžlisi otkazuju; dakle, nisu pokazali zainteresiranost ni ljudi koji artikuliraju džematske probleme i uopće vjernička pitanja, a svojim obrazovanjem pripadaju akademskoj populaciji. Na kraju, koliko su im ti tekstovi, kao takvi, koristili u mektebu, u radu sa džematom, sa cjelokupnom našom javnošću, sa globalizacijskom *plimnom politikom*, sa svijetom koji nas okružuje i njegovim izazovima?

Ove opservacije, naravno, ne znače da ništa nije dobro i interesantno u *Novom Muallimu*. Naprotiv, mnogo je dobrog i korisnog, nadasve lijepog, ali ono, defintivno, ostaje u sjeni ovih *dosadnih* i neinteresantnih. Ovdje ću izdvojiti itekako interesantnu rubriku, još u samom početku *Novog Muallima*, koju su imami mogli iskoristiti i držati korisnom, naravno, i sama Islamska zajednica, a riječ je o rubrici *Muallimova tema*, broj 3., god. 1., koja je cjelokupna bila posvećena jedinom aktivnom islamskom mediju – hutbi.⁴ Sedam autora pristupilo je hutbi sa različitih aspekata: Osman Lavić – *Tretman hutbe kod nas u XX. stoljeću*, Muharem Omerdić – *Hutba i hatibi u IZ-i u BiH*, Mehmedalija Hadžić – *Šerijatski aspekt hutbe*, dr. Enes Karić – *Strukturalno-stilistička analiza nekoliko Poslanikovih hutbi*, Aziz Kadribegović – *Jezik naših hutbi*, Dževad Hodžić – *O hutbi kao specifičnoj formi komuniciranja*, Zijad Ljevaković – *Kako treba držati hutbu*. Dakle, ovdje se radi o izboru iz diskusija sa kolokvija *Kakve nam hutbe trebaju?*

Na osnovu naslova, da se primjetiti ozbiljan pristup ozbiljnoj stvari, *Novi Muallim* je propratio diskusije, zapravo objavio radove sa kolokvija, ali se postavlja pitanje zašto takvih korisnih kolokvija nije bilo i dalje u njegovoj (*Muallimovoj*) organizaciji, zašto se nisu čitave rubrike posvećivale aktualnim problemima, naprimjer o mektebu, o zekatu, itekako pitanju *vehabija*, o njima nije bilo ni slova; nisam primijetio da je ijedan tekst, barem po naslovu, tretirao to goruće pitanje, a upravo je imamska populacija grcala u tom problemu. Hvala Bogu, sada se situacija smirila, ali bilo je, i još uvijek ima takvih gorućih pitanja koje *Novi Muallim* treba rješavati svojim cjelokupnim rubrikama, a ne samo se kruto držati shema, nacрта i vrlo često zastarjelih školskih obrazaca.

Također, kad je već riječ o tim shemama, dobro primjećuje jedan imam, da *Muallim* uglavnom tretira školsku nastavu, a vrlo malo ili gotovo nikako, nastavu u mektebu. Tu, ipak, postoji diferencijacija. A opet će neki imami reći da su im generalno *Muallimovi* tekstovi *nerazumljivi*, pa ono što čovjek ne razumije, to i ne prihvata, dosadno mu je, ali osobno mislim da je prvenstveno zbog toga što se *Muallim* vrlo slabo obraća(o) imamima kao čitalačkoj populaciji i što nisu u njemu mogli naći ništa konkretno (izuzev pojedinih tekstova i rubrika, npr. rubrika o hutbama koju smo već naveli), što bi im bilo izuzetno korisno u njihovom poslu i život općenito. *Muallim* je, zapravo, trebao imame usmjeriti kojim kursom, ići u svome pozivu, kako dalje raditi, jer budućnost je puna pitanja i izazova. On to, evidentno, nije radio; tu uviđamo permanentu šutnju našeg *Novog Muallima*.

Imam koji govori danas, čini mi se, (kao da) ne postoji! Mi danas imamo odveć *biblijski* stav imama, naravno u tom smislu mislim i na muallime, jer je komponenta muallima inkorporirana u strukturu institucije imam(et)a, a taj stav otprilike znači da na svaki životni izazov, provokaciju, prozivanje i vrlo često uvredu imami djeluju okretanjem glave, šutnjom, nedjelovanjem, dakle na svaki kamen uzvraćali su koricom kruha, ne što nisu htjeli, već uglavnom zato što nisu smjeli i što nisu znali.

Zato mislim da je i uloga *Muallima* bila da ove žive muallime – imame podučiti kako reagirati na konkretne situacije života, na izazove, jer to se od njih očekivalo (da reagiraju), a to, na kraju, Kur'an, zapravo, traži – reakciju, pametnu i mudru, na svaku životnu akciju, posebno ako je usmjerena protiv njih – imama, muallima, općenito vjernika. Ali, dobro.

4 Hutba je, nažalost, u ovom vremenu još uvijek *introvertni* medij, njegov signal jedva da dopire dalje od džamijskih zidina, treba naravno izaći *napolje*, biti aktivan, a, također, bili bismo sretni da su ove totalitarne ideje, vrlo često prema vjernicima antagonistički raspložene, bile začahurene u kancelarije, među knjigama, ne, one su bile aktivne upravo *napolju*, na ulici, među svijetom, dakako i u instituciji itd.

O rubrikama, tekstovima i naslovima

Muallimove rubrike su uglavnom konstante iz broja u broj, a te rubrike su: *Putokazi*, *Sagledavanja*, *Islamske teme*, *Muallim*, *Muallimova tema*, *Historija*, *Književna historija*, *Historija odgoja i obrazovanja*, *Esej*, *Medijske teme*, *Tefsir* (rubrika *Tefsir* nekad je samostalna, a nekad je u *Islamskim temama*), *Muallimova proza*, *Muallimova poezija*, *Velikani*, u početku je bila i rubrika *Prijevodi* da bi kasnije, u petom broju, bila izbačena, što držim da je bilo nepotrebno. Trebalo ju je ostaviti kao takvu tokom svih brojeva i tu držati okupljene prijevode koji, naravno, tretiraju gotovo uvijek različite teme i pojave. Dakle, prijevodi su u početku imali svoju posebnu rubriku *Prijevodi*, tako da su se gubljenjem svoje rubrike prijevodi kasnije šetali iz *Putokaza*, preko *Sagledavanja*, pa do rubrike *Muallim*, ali i drugih rubrika. Vrlo često su to bili *udarni tekstovi* koji su stršili na samom početku, kao što je to bio slučaj sa serijom tekstova – prijevoda prof. El-Attasa, kojih je bilo pet nastavaka. Mislim da ih je, kao takve, osobito *serijske*, trebalo držati u njihovoj posebnoj rubrici: *Muallimov prijevod*. Dakako, bolji je i *lošiji* original nego *dobar* prijevod! Da ne ulazimo sada u filozofska razmatranja i *razvlačenja* kako je vrlo često suprotno od originala – *laž!* Ne želim da me se shvati pogrešno, original bi ovdje bio istinit i dobrodošao samo onaj koji bi tretirao pretežno aktualna lokalna pitanja, jer je prijevod vrlo često neko drugo ljudsko mišljenje, drugog prostora i drugog vremena. Imajući to u vidu, dajem prednost *lošijim* originalima nad prijevodima bez analiza, kritičkih prilagođavanja lokalnom raspoloženju i njegovog kontekstualnog, lokalnog tumačenja. Mislim da je koncepcija časopisa trpila sa upravo ovakvim tekstovima koji nisu prilagođeni lokalnom *raspoloženju*, bilo da se radi o prijevodu ili, pak, i originalu koji nije prilagođen i kompatibilan sa lokalnim sagledavanjima. Primjer ovim opservacijama je tekst *Obrazovanje i muslimani Šri Lanke* dr. Deena Muhammeda, br. 15., te, zatim, slični tekstovi sa kojima se nepotrebno dugo (u nekoliko nastavaka) rovalo po dalekoj prošlosti, u brojevima 11., 12., 13. i 14. na teme: *Obrazovanje u primitivnim i ranim civiliziranim kulturama*, te *Obrazovanje u starim kulturama* 1-2, te treći nastavak *Obrazovanje u perzijskoj, bizantskoj, ranoj ruskoj i islamskoj civilizaciji*. Mislim da je u ovom kontekstu i rubrika *Putokazi* trpila već spomenutog Syeda Muhammeda al-Naquiba al-Attasa u ogromnih pet nastavaka: *Devesternizacija znanja*, *Savremeni zapadnokršćanski bekgraund*, *Dileme muslimana* itd. Nepotrebno dugo izrodilo je nefunkcionalnost i nezainteresiranost!

Ali, prijevoda i nije bilo nešto previše, u prosjeku dva-tri po broju, što je ipak podnošljivo. Sveukupno, *Novi Muallim* u svoja 32 broja imao je 71 prijevod (precizno, u prosjeku 2,2 prijevoda po broju, u rasponu od 20% pa do 45% tekstova u jednom broju); u posljednjih nekoliko brojeva imala se konstantnost od dva prijevoda po broju.

Neke rubrike, doimlje se tako, kao da su ekskluzivno bile namijenjene pojedinim autorima. Npr. rubrika *Sagledavanja* kao da je bila namjenjena dr. Zilhadu Ključaninu. Od njegovih radova (21 tekst), osamnaest ih je u ovoj rubrici, a samo su tri u rubrici *Proza*. Dr. Ključanin u *Sagledavanjima* *sagledava* mnoge autore, pjesnike, njihove elemente u poeziji, uglavnom je riječ o poeziji – pobožnoj, unutra i izvana, o Mevludu... On *sagledava* i mrtve i žive, prvo ide sa Skenderom Kulenovićem, pa sa Makom Dizdarom, kasnije i Osmanom Đikićem, te Safvet-begom Bašagićem, Musom Ćazimom Čatićem, pa onda *sagledava* i žive pjesnike: Abdullah Sidran, Džemaludin Latić, Melika Salihbegović (ona sada ima novi *nick*, arapsko-bosansku *kovanicu*: Melika Salihbeg Bosnawi), Šemsudin Sarajlić, ali i neke strane autore, pisce: Džingiz Ajtmatov itd. Ukratko, u *Sagledavanjima* je bilo pjesnika više nego dovoljno!

Ima, dakako, još sličnih rubrika koje (kao da) su bile posvećene isključivo odabranim autorima. Ali, da ne gubimo vrijeme. Želim istaći novu rubriku u broju 32., koja je za malo vremena *Muallimovu radnu temperaturu* podigla za nekoliko stepeni, a riječ je o *Muallimovoj hutbi*. Dvije hutbe sa recenzijama uspjele su uzburkati uspavane *duhove*; ovdašnju lokalnu vjersku svijest, dakako, treba poljuljati, jer ona čami u svome odsustvu (samo)kritičkog uklona, prvenstveno mislim na ljude koji su profesionalno vezani za *Islamsku zajednicu*. Ovakve rubrike i tekstove odista držim dobrim,

živim i provokativnim, jer je to način djelovanja i samorazvijanja ka uvijek boljem, korisnijem i interesantnijem. Kad već tretiramo rubrike, ne mogu a da se sa nekoliko riječi ne osvrnem i na uvodnike. Mislim da su uvodnici, koji su bili na početku svakog broja i koji su prethodili svim tekstovima kao najava, bili totalni promašaj. Naime, o čemu se radi? Uvodnike je pisao glavni i odgovorni urednik Dževad Hodžić u gotovo svakom broju, izuzev posljednjih šest brojeva, za koje je uvodnike napisala Senada Hasanbašić (od 26 broja izvršni urednik) i jednog koji je napisao Nedžad Grabus (br. 24) i izuzev broja 3, koji nema uvodnika. Oni su, kao takvi, bili svojevrsno pojašnjenje sadržaja. Nepotrebno, beskorisno i neučinkovito. Urednik se *potrudio* da nam na čitavoj stranici, koja u ovom *Muallimovom* formatu iznosi karticu i po, pojasni sadržaj koji smo svakako pročitali na stranici prije – na prvoj stranici časopisa, a uvodnik ide na drugoj. Urednik nam je, dakle, uskratio dvadeset četiri dobra teksta koje je on mogao napisati kao urednik zahvaljujući svojoj spisateljskoj sposobnosti i moći sagledavanja, zapravo za sveukupno trideset dva dobra teksta. Uvodnici su trebali biti inicijalna kapisla koja bi rasplamsala interesiranje za sadržinu *Muallima*. Oni su trebali biti čista implozija, koja bi čitaoca uvukla, usisala u tekstualnu sadržinu. Ali, smatram da su ovakvi kakvi jesu – bili čist promašaj, jer su oduzimali vrijeme i u samom startu ubijali dobru volju za čitanjem.

Također, mislim da je trebalo ubaciti i neku *slikovnu rubriku*, da bi se razbila vizuelna istolikost, ili *uniformnost* časopisa. Ako ne takvu rubriku, onda kroz čitav časopis trebalo je pronicljivo i majstorski *razbijati* (udžbeničke) tekstove slikom, koja bi značila živost, fotosima koji bi odmarali i tome slično. Čini mi se da je taj segment totalno zapostavljen. Naravno, drugo je pitanje koliko ovakav format i koncepcija časopisa trpe slike i fotose. Naslovnice su, npr., (bile) odlične, primjetni su i fotosi domaćih autora, na čemu čestitamo – i na tom izboru i na samom uratku. Mene se osobito svojom ljepotom dojmila slika munare džamije u Jemenu sa pozadinom srednjovjekovnog arapskog grada, također i naslovnica prvog broja, ali možda i više od toga u posljednjem broju (32) maestralna slika derviša mevlevije koji se okreće, u bijeloj halji, koja se plesno uobličila, a crna pozadina okiva sliku duboko u sjećanje. Mislim da su upravo ovakvi kvalitetni fotosi i slike koje u sebi nose više od hiljadu riječi trebale imati svoje mjesto i unutar.

Naslovi su, opet, priča za sebe. Izrazito i nepotrebno dugi, preakademski vrlo često postavljeni udžbenički, hladni, sa mnogo konstrukcija čiji su dijelovi višak, dijelovi koji se ne uklapaju, sa mnogo stranih riječi, za koje je potrebna asistencija rječnika, koji su teško izgovorljivi i artikulirani, preglomazni itd.

Pa, evo nekih primjera nepotrebno dugih naslova: *Islamsko mišljenje u BiH na razmeđu starog i novog i prosvjetiteljski rad M. Dž. Čauševića* – drugi dio višak; *O imamskoj službi u tvrđavama Bosanskog sandžaka u 15. i prvoj polovici 16. vijeka* – dug naslov i sam po sebi ne privlači; *Emocionalna staza uspjeha – umijeće kontroliranja ljutnje, žalosti i njima srodnih osobina otkrivaju tajnu uspješnih* – naslov koji je tekst sam po sebi; *Državna štamparija i službene i poluslužbene novine u Bosni i Hercegovini od 1866. do 1945. godine* – ovo po naslovu bi moglo biti *interesantno* samo pasioniranim čitateljima koji čitaju sve što im dođe do ruku; *Sedamsto godina od rođenja najvećeg muslimanskog i svjetskog putopisca Ibn Batute* – epiteti koji su nepotrebni; *Ko su bile nastavnice u muslimanskoj osnovnoj i višoj djevojačkoj narodnoj školi u Sarajevu (1894.-1918.)* – dug naslov i neinteresantan iz pozicije današnjeg brzog vremena i hiperprodukcije kadra; *Modernističko mišljenje Huseina ef. Doze i njegove polemike sa tradicionalnom ulemom* – dug naslov, uzeti ili prvi ili drugi dio naslova; *Komparativna analiza zakonske regulative o slobodi vjere i pravnom statusu vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini, Republici Hrvatskoj i DZ Srbiji i Crnoj Gori* – definitivno najduži naslov, dvadeset i četiri riječi; *Značaj institucionalne brige za očuvanje kolektivnog identiteta, sa osvrtom na muzej grada Zenice* – drugi dio višak, nepotreban; itd.

A evo i nekih dobrih, primamljujućih naslova, bez suvišnih riječi: *Zašto se znanstvena revolucija nije desila u islamu*; *Demografska eksplozija*; *Fard 'ajn i fard kifajeh*; *Geografija pjesnika*; *Duhovni profil imama u suvremenom društvu*; *Vrijeđajuća provokativnost*; *Munara: simbol vjere i moći*; *Islam pod opsadom* (radi se o naslovu knjige); *Izgubljeni mir*; *Obrazovanje volje*; *Rad s*

traumatiziranom djecom; Kuda idu američki muslimani; Sura Nasr; Kiša u kulturi Bošnjaka; Oglad o prijevodu i prevodiocima; Ukinuće čovjeka; Potrebe djece; Vjera u svakodnevnici; Zapad na istoku; Kulture u konfliktu i dijalogu; Umijeće paraboliziranja; itd.

O autorima – zastupljenost autora

Sto pedeset devet (159) autora zastupljeno je u *Novom Muallimu*, ne računajući strane autore i njihove prevodioce. Na osnovu analize samih naslova iz sadržaja, nemoguće je otkriti ko stoji kao prevodilac iza kojeg teksta, a smatram propustom to što se u sadržaju nisu navodila i imena prevodilaca. Također, u ovoj analizi navodim poimenično samo one autore koji su svojim objavljenim originalnim tekstovima prešli brojku od deset objavljenih radova, a o svim ostalim autorima, pojedinačno i poimenično, uvid će se steći u drugim tekstovima bibliografske analize. Tri autora sa više od deset objavljenih radova: 1. dr. Zilhad Ključanin – 21 tekst, 2. dr. Enes Karić – 17 tekstova, 3. mr. Ferid Dautović – 15 tekstova.

Važno je istaći da sto pedeset devet (159) autora ima objavljenih tristo devedeset osam (398) autorskih radova, tekstova. Dodamo li toj cifri i sedamdeset jedan (71) prijevod i trideset jedan (31) uvodnik, dobit ćemo brojku od pet stotina (500) objavljenih tekstova. Dakle, vrlo imponozantan broj autora, pregršt doktora i magistara, nerijetko emeritusa i akademika, i njihovih objavljenih radova u skromna⁵ trideset dva broja. Ali, treba kazati da rubrika *Pregled* u sadržaju do broja 16 ima imena autora koji svojim tekstovima - prikazima predstavljaju knjige, a kasnije ih nema. Zbog ovakvih, ali i kasnijih eventualnih nekih drugih analiza, držim da ih je i dalje trebalo sa punim imenima držati u sadržaju. Tako brojke ne čine apsolutno tačan prikaz svih objavljenih tekstova i radova; ima ih za koju brojku više. Također, na osnovu sadržaja da se primijetiti da odveć nedostaju neki autori, naši istaknuti mislioci, intelektualni radnici. O imenima, naravno, neki drugi put.

Na osnovu mog vlastitog sagledavanja, predočava mi se, na kraju, slika, zaista bih volio da je iskrivljena, koja kazuje da ovolika masa autora nije pravilno i dovoljno *upregnuta* – angažirana u željenom pravcu, na momente kao da je djelovala suviše disperzivno i neselektivno, kao da su se objavljivali tekstovi da imamo – da se žargonski izrazim – *bučkuriš* u kome se objavljivalo ono šta je ko i kako donosio, po svome htijenju i pregnuću. Dakle, mislim da je uredništvo trebalo (više) naručivati upravo živih i provocirajućih tekstova, da ovolika lepeza autora, istaknutih radnika, intelektualaca, koji su bili na raspolaganju, nije dovoljno i pravilno angažirana i usmjerena.

Zaključak

Na kraju: *Novi Muallim* je trebao biti poput zdrave i korisne umjetnosti, kao što ju je definirao F. Kafka – **ogledalo koje žuri**, da bude poput sata koji žuri u budućnosti, ogledalo koje bi predvidjelo izazove, situacije, pitanja i koje bi pokušalo dati odgovore, uputstva i smjernice.

(*Naj*)*novi(ji) Muallim*, također, treba ići u pravcu oštrije i čvršće komunikacije, ali i *iskrenije*, ipak, sa širom čitalačkom populacijom, oslobađajući se (pre)akademske okova i krutih interesa naučnih zajednica. Treba, naravno, izlaziti još uvijek u svojoj osnovi – naučno prihvatljivoj, razumljivoj i korisnoj suštini, među mlade ljude, općenito u narod, među čitaoce koji percipiraju, štaviše konzumiraju ono što naučnik, mislilac u svojoj prerađenoj formi ponudi na svome naučnome *stolu*. *Muallim*, da se izrazim metaforično, treba spravljati med, ne previše jak, *tvrd* i (naučno) gorak, a niti previše *razblažen* nad *vatrom* aktuelne svakodnevice, naći mu mjeru i kao takvog ga ponuditi čitateljstvu, koje je duhovno i intelektualno *gladno* i koje egzistira u ovoj oskudici misli, savjeta i upustava na zabrinjavajućem nivou duhovne, intelektualne i moralne hibernacije.

⁵ Smatram da je *Novi Muallim* u ovdašnjoj oskudici pisane riječi trebao izlaziti češće, trebala je Zajednica smoći *snage* i časopis objavljivati jednom u mjesec, eventualno mjesec i pol. A nikako ovako dugo, jednom u dugom tromjesečnom intervalu!